

Kommunikációs nehézségek a pogányok és a keresztények között az II. és III. században

Szögi László Krisztián

Előadásom fő témája a pogányság és a kereszténység közötti kommunikációs nehézségek. A vizsgált latin nyelvű szövegek révén betekintést enged abba az időszakba, amikor egy új világvallás, a kereszténység bontogatta szárnyait, és rámutat arra is, hogy ez mennyire egy összeütközésekkel átítatott időszakhoz vezetett a Római Birodalomban.

Kiindulási alapként Caius Plinius Caecilius Secundus 109 és 111 között keletkezett, Traianus császárhoz íródott levele és az arra adott császári válaszevél szolgál, amelyben egyértelműen megjelenik az, hogy a római előkelő réteg mennyire nem értette még meg a kereszténység mibenlétét, mennyire nem tudták még meghatározni azt az újfajta identitást, ami valakit kereszténnyé tesz. Azt láthatjuk, hogy a birodalmi vezetőréteg élesen elhatárolódik bármiféle kapcsolatfelvételtől vagy mélyebb megértési szándéktól, pusztán a jogi folyamatokba temetkezik, célja az, hogy minél könnyebben beazonosíthassa, és ítéletben részesíthesse Krisztus kitartó és állhatatos követőit. Már ebben a rövid levélváltásban is élesen kirajzolódik a fő konfliktusforrás a keresztények és a pogányok között, azaz a bálványimádás elvetése, ami az új hit követőit már alapjaiban is kizárja a rómaiak hagyományos vallási gyakorlatából.

A bálványimádás kérdése lesz majd az, ami átvezet a következő, egyben központilag tárgyalt szöveg, a II-III. század fordulóján keletkezett Octavius című dialógus, amelynek szerzője Minucius Felix apologéta. Az előző szöveghez képest száz év elteltével belátható, hogy mennyit változott a keresztények és a pogányok közötti viszony, valamint azt is, hogy már a gazdag arisztokraták körében is erőteljes terjedésbe kezd a keresztény hit.

Ebben a szövegben is a bálványimádás válik a nézeteltérések forrásává, hiszen a dialógus kerettörténete szerint három fiatal barát kirándul Ostiába, ahol az egyikük, Caecilius vallásos tisztelettel üdvözlö egy Serapis-szobrot, ezért megtért barátja, Octavius megfeddi őt, majd kialakul egy szabályok szerint működő vita, melynek moderátorául Minucius Felixet kérik fel. Az először nyilatkozó Caecilius beszédében feleleveníti az összes olyan vádat, amely topikusan nemcsak a kereszténységgel szemben merült fel a rómaiakban, hanem a különböző misztériumokkal szemben is. Ez is bizonyíthatja azt, hogy legtöbbször már létező előítéletek kerülnek elő újra és újra, úgymint a csecsemőgyilkosság vagy a fajtalankodó, vérfertőző lakomák. Nem tudhatjuk, hogy mennyire volt általános ez a nézet az akkori pogány rómaiak körében, de már a pusztán meglétük is megmutatja azt, hogy bizonyos emberek mennyire nem értik meg a különböző vallások legalapvetőbb fogalmait sem.

Mindenesetre a dialógus keretei lehetővé teszik azt, hogy a pogányságot és a kereszténységet képviselő felek egyenrangúként mutathassák be nézeteiket, így egyik fél sem kerül – a pliniusi levelekben felvázolt helyzettel ellentétben – erőteljes hátrányba a másikkal szemben. Itt nemcsak annak lehetünk tanúi, hogy hogyan képes önmagát bemutatni az új vallás, hanem annak is, hogy minél több értéket szeretne a magáévá tenni, illetve nyitott a kommunikációra is a másik féllal.